بهار و تابستان ۱۴۰۵

مجله‌ی پژوهشنامه‌ی تاریخ تمدن

Shiraz University

OPEN ACCESS

مقاله‌ی علمی، سال ۱، شماره‌ی ۱، پیاپی ۱

سخن سردبیر

محمدعلی رنجبر*

«واحد تمدن» بنیادی‌ترین قالب مطالعات تاریخی است. بنیادی از این رو که مطالعه تمدن، کاوش در اساسی‌ترین ابعاد، اجزا و عناصر حیات اجتماع انسان است. تعداد کم شمار تمدن‌ها از منظر تمدن‌شناسان مؤید این نکته است که نیل به تمدن نیازمند مراحلی از تکامل اجتماعی است که صرفا با بنیاد شهر محقق نمی‌شود. تمدن عالی‌ترین و کامل‌ترین وجه از حیات اجتماعی است که مبتنی بر ایده و اندیشه نو در مبانی هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی می‌باشد. در واقع، تمدن عینیتی است که بر اساس ذهنیتی نو ایجاد شده است؛ در این ذهنیت مفاهیم جدید عرضه شده است، طرح نویی از انسان و غایت انسان خلق شده است. در این طرح مبنا، مبدا و مقصد تعریف جدید یافته‌اند، ارزش‌ها دگرگونه شده‌اند و نوید حیات و جامعه‌ای جدید داده شده است. بر این اساس، نقطه‌ی عزیمت تمدن، ایده‌ی جدید در چرایی و چگونگی حیات انسانی است، نیل به این ایده به سهولت صورت نمی‌گیرد و ملل معدودی هستند که چنین نقش‌آفرینی داشته‌اند.

ایرانیان از جمله این معدود ملل‌اند که قادر بودند در دو واحد تمدنی جایگاه موسس و مؤثر داشته باشند: تمدن آریایی- ایرانی و تمدن اسلامی- ایرانی. مطالعات گذشته‌نگر در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، هنری و ... عموماً ناظر بر اجزا و عناصر درونی این تمدن‌ها بوده و کمتر میل به بررسی تطبیقی و نظری در کلیت واحد تمدن داشته است و حتی جایی که نشریاتی با عنوان بررسی تمدن فعالیت می‌کنند، منحصر به موضوعات درونی تمدن اسلام یا ایران هستند که البته ضروری و بجاست، اما نشریه‌ی «پژوهشنامه تاریخ تمدن» بر آن است که منادی نگرش نظری و تطبیقی در موضوع تمدن باشد. هدف نشریه این است که به رویکردها و مباحث نظریه‌ای تمدن که طیف وسیعی از دیدگاه‌های تاریخی، فلسفی و جامعه‌شناسانه را در سراسر جهان دربرمی‌گیرد و تاکنون جای آنها در مجلات علمی و پژوهشی ایران خالی بوده است توجه کند. این رویکرد موجب خواهد شد که پژوهشگران، استادان و دانشجویان (بویژه ایرانی) به مباحث تمدن‌ها – اعم

* دانشیار تاریخ دانشگاه شیراز، شیراز، ایران ranjbar@shirazu.ac.ir

COPYRIGHTS ©2026 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the Original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher.

از تمدن‌های شرقی و غربی از دوره باستان تاکنون- توجه جدی‌تر داشته باشند و در عرصه پژوهش به تعاملات میان این تمدن‌ها - که با حوزه تمدنی ایران در طول تاریخ ارتباط گسترده داشتند - بیش از پیش تأمل کنند.

فقدان نگاه نظری و تمدنی به تاریخ موجب تداوم مطالعه و پژوهش‌های سنتی در تاریخ شده است و کمتر دیده می‌شود که پژوهش‌های میان رشته‌ای یا پژوهش‌های همه جانبه درون رشته‌ای در این زمینه رواج داشته باشد. این نشریه با توجه به فراگیر بودن مبحث تمدن می‌تواند چنین امکانی را فراهم آورد. از سوی دیگر دهه‌هاست که تحقیقات تاریخی از چنبره‌ی تاریخ کوتاه‌مدت و صرفاً سیاسی-نظامی خارج شده است و با یاری رشته/گرایش‌های دیگر علوم انسانی و اجتماعی به لایه‌های عمیق‌تر تحولات جوامع پرداخته است.

محورهای موضوعی مجله به کوتاهی شامل موارد ذیل است:

- مفهوم‌شناسی و نظریه‌پردازی تمدن
- مباحث مبانی تمدن
- بررسی آراء نظریه‌پردازان تمدن
- بررسی سیر تکوین، تطور و زوال تمدن‌های جهان
- مناسبات تمدنی ایران و جهان
- مطالعه تطبیقی در تاریخ تمدن
- پژوهش‌های میان رشته‌ای در حوزه تمدن
- پژوهش‌های تاریخی در حوزه تمدن
- بررسی فلسفه‌ی نظری تاریخ، تاریخ اندیشه و اندیشه تاریخی